2011 yılında Türkiye-Ermenistan İlişkileri -3

http://1news.com.tr/yazarlar/20110209024315607.html

Araz ASLANLI

Kafkasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi

(QAFSAM) Başkanı, Hazar Üniversitesi öğretim görevlisi

İlişkilerin geleceğine ışık tutması açısından önemli bir aşamayı da 2010 yılında yaşananlar teşkil etti.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerine hareketlilik kazandıran konu olan Zürih protokollerinin taraf ülkelerce ne zaman onaylanacağı zaten başından beri tartışma konusuydu. Taraflar bu konu üzerinden diğerine üstünlük sağlamaya çalışıyorlardı. 2009 yılının son günlerinde Ermenistan Parlamentosu Başkanı Ovik Abramyan, protokolleri, Türkiye'den önce onaylamayacaklarını kesin dille ifade etti. Abramyan 24 Aralık 2009`da gazetecilere yaptığı açıklamada, "Ermenistan Ulusal Meclisi, ancak Türk Parlamentosu onayladıktan sonra, protokollerin onayına ilişkin görüşmeleri açacak" ifadelerini kullandı. Bundan kısa süre önce Ermenistan Dışişleri Bakanı Edward Nalbandyan Türk gazetecileri Erivan`da kabulünde, "protokollerin makul sürede onaylanmaması" halinde sürecin olumsuz anlamda dönülmez yola gireceğini ifade etmişti.

2010 yılına aslında çok da yumuşak olmayan bir havada girilirken 12 Ocak`ta Ermenistan Anayasa Mahkemesi, Erivan ile Ankara arasında ilişkilerin normalleşmesini öngören

protokollerin anayasaya uygun olduğuna karar verdi. İlk başta olumlu görünen, Ermenistan`ın hemen Şubat başında parlamentoda protokolleri görüşeceği ve artık toplun Türkiye`de olduğuna ilişkin bazı erken yorumlara da neden olan bu gelişme çok önemli bir ayrıntı nedeniyle sorunu çıkmaza itme işlevini gördü. Ermenistan Anayasa Mahkemesi protokoller ile ilgili olarak aldığı anayasaya uygunluk kararında ön koşullara ve kısıtlayıcı hükümlere yer vermiş, gerekçeli kararın yayınlanmasının ardından Türkiye Dışişleri Bakanlığı konuya ilişkin sert bir açıklama yayımlamıştı. Resmi açıklamada, "Söz konusu kararda, protokollerin lafzına ve ruhuna aykırı ön koşullar ve kısıtlayıcı hükümlerin zikredildiği tespit edilmiştir. Bu karar, söz konusu protokollerin müzakere gerekçesini ve protokollerle hedeflenen temel amacı sakatlamaktadır. Bu yaklaşım tarafımızdan kabul edilemez" ifadeleri yer almakta ve şu husus özel olarak vurgulanmaktaydı: "Türkiye, uluslararası alandaki taahhütlerine olan her zamanki sadakati istikametinde söz konusu protokollerin asli hükümlerine bağlılığını muhafaza etmektedir. Aynı sadakati Ermenistan Hükümetinden de beklemekteyiz".

Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Ermenistan Anayasa kararını "Ermenistan`ın, metnin üzerinde operasyona kalkışması", dönemin ana muhalefet lideri, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ise süreci "fiyasko" olarak nitelendirmişti. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ise daha da sert tavır takınarak hem süreci "fiyasko ve hezimet" olarak nitelendirmiş, hem de hükümeti protokolleri onay için sevk ettiği TBMM'den geri çekmeye, protokollerin Türkiye tarafından geçersiz ve hükümsüz olduğunu resmen açıklamaya davet etmişti.

Buna karşın Ermenistan tarafı Türkiye`nin protokoller konusunu Karabağ sorunu ile ilişkilendirmesine işaret ederek, asıl Türkiye`nin önkoşullar ileri süren taraf olduğunu iddia etmiştir. Dışişleri Bakanı Nalbandyan, 22 Ocak 2010`da gerçekleştirdiği basın toplantısında "Türkiye, anlaşmaları onaylamaz ve sert söylem dilini kullanmaya, ön koşullar ileri sürmeye ve sürecin önüne engel çıkarmaya devam ederse, müzakereler sonuçsuz kalır" tehdidinde

bulunmuştur.

20 Ocak`ta Nalbandyan tarafından telefonla aranan Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 22 Ocak`ta kendisi ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ı telefonla arayarak, protokoller konusunu görüşmüş ve Ermenistan Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararının üzerinde mutabakata varılmış unsurları "özde zedeleyici" olduğunu kaydetmişti. Taraflar birbirlerini suçlarken Ermenistan "gerekirse protokollerden imzasını çekebileceği" açıklamasını yaptı. Türk tarafı ise Dışişleri Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu`nun yaptığı görüşmelerle ABD ve İsviçre`nin devreye girmesini sağlamaya ve sürecin sekteye uğramasını önleyeme çalıştı.

Bu aşamada protokoller açısından olumlu sayılabilecek gelişmeler Serj Sarkisyan`ın İngiltere`ye giderken Türk hava sahası üzerindeyken Abdullah Gül`e yolladığı mektupta ve Abdullah Gül`ün Sarkisyan`a cevabında yer alan olumlu ifadeler ile Ermenistan yönetiminin 12 Şubat`ta protokolleri parlamentolarına sevk etmeleri oldu. Sarkisyan İngiltere`de yaptığı açıklamada önce Türkiye`nin onaylaması gerektiği şeklindeki görüşünü yineledi ve son tarih olarak 24 Nisan tarihini gösterdi. Fakat Ermenistan kendi parlamentosunda konuyu gündeme almama stratejisini de sürdürdü.
Bu arada Mart-Nisan aylarında dikkatler daha çok sözde soykırım tasarısının ABD kongresindeki durumuna ve ABD Başkanı`nın yapacağı 24 Nisan konuşmasının içeriğine yoğunlaştı. Önce 6 Mart`ta süresi çok uzatıldığı için tartışmalı olan bir oylama sonucu sözde soykırım tasarısı ABD Temsilciler Meclisi'nin Dış İlişkiler Komitesi'nde yaklaşık 1.5 saat süren oylamanın ardından 22'ye karşı 23 oyla kabul edildi. Karar Türkiye tarafından tepkiyle, Ermenistan tarafından ise olumlu karşılandı. İsveç Parlamentosu'nun benzer konuda karar alması, İngiltere, İspanya, hatta İsrail, Sırbistan, Ukrayna ve diğer ülkelerde karar alınması ihtimalinden bahsedilmesi ortamı gerdi. ABD Başkanı Barak Obama`nın 24 Nisan konuşması ise "soykırım" kelimesinin İngilizcesi ("genocide") kullanılmamış olmasına

rağmen Ermenilerin 1915 olayları için kullandıkları ve kendi bakış açılarını ifade eden tabirin (“Büyük felaket”, Ermenicesi – “Meds Yeghern”) aynen kullanılmış olması nedeniyle Türkiye tarafından yine tepkiyle karşılandı.

Nisan başında Türkiye Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu Başbakan’ın özel temsilcisi sıfatıyla Ermenistan’ı ve Azerbaycan’ı ziyaret ederek devlet başkanlarıyla özel görüşmeler gerçekleştirdi ve Başbakan Erdoğan`ın mektuplarını Serj Sarkisyan`a ve İlham Aliyev`e iletti. 12-13 Nisan’da Washington’da gerçekleştirilen Nükleer Güvenlik Zirvesi esnasında ise Erdoğan-Sarkisyan görüşmesi yapıldı. Fakat yollanan mektuplar ve gerçekleştirilen görüşmeler gerginliğin artmasını önleyeme yetmedi. Ermenistan Türkiye`yi protokollere, önkoşullar eklemekle suçlayarak protokollerin onay sürecini tek taraflı olarak dondurduğunu açıkladı. Türkiye ise sürece sadık kaldığını vurguladı ve Ermenistan`ın tavrını eleştirdi. Belki de günümüzdeki sürece asıl ışık tutacak açıklama ise Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül`den geldi. Abdullah Gül, Ermenistan ile ilişkilerde “bir süre sessiz diplomasiye ihtiyaç olduğunu” belirtti. 24 Nisan`da Ermenistan`da Serj Sarkisyan`ın da katıldığı törenlerde Türkiye bayraklarının yakılması ise ortamı daha da gerdi.

Siyasal alanın dışındaki çeşitli konularda ilişkileri geliştirecek ve toplumları kaynaştıracak adımlar dikkat çekti. Temmuz ortalarında 65 genç müzisyenden oluşan, “Türkiye-Ermenistan Gençlik Senfoni Orkestrası” İstanbul’da konser verdi. Van`daki Akdamar Kilisesi`nden sonra Diyarbakır`daki Surp Giragos Ermeni Kilisesi’nde 30 yıl aradan sonra ilk kez dua edildi. Aralık sonlarında Anadolu Kültür, Hazarashen Etnografya Çalışmaları Merkezi, Ermenistan Oyuncular Birliği ve DVV-International işbirliğiyle hazırlanan “Birbirimizle Konuşmak: Türkiye ve Ermenistan’da Kişisel Bellek Anlatıları” sergisi Diyarbakır’da açıldı. Medyada ilişkilerin toplumsal düzeyine yönelik yayınlar yoğunlaştı. Bu arada 2010 yazında Türkiye-Ermenistan sınırlarının geçici bir süre için açılabileceği gündeme geldi. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Burak Özügergin, NATO çerçevesinde ve 20

ülkenin katılımıyla ilgili olarak 11–17 Eylül 2010 tarihleri arasında Ermenistan'da icra edilecek olan tatbikatla ilgili olarak, Türkiye-Ermenistan sınırının istisnai ve geçici olarak açılması konusunun ihtiyaten değerlendirildiğini söyledi. Fakat daha sonra bunun gerçekleşmediği görüldü. Ekim 2010`da ise daha sonra Ermenistan Dışişleri Bakanı Edvard Nalbandyan tarafından yalanlanmasına rağmen Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile İsviçre Dışişleri Bakanı Micheline Calmy-Rey'in yaptığı "Türkiye ile Ermenistan arasındaki müzakerelerin sürdüğü" yolundaki açıklamalar dikkat çekmişti.

Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de Kasım 2010`daki İsviçre ziyaretinde "Bu tür meselelerin kolaylıkla halledilmediği bir vakadır, ancak Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleştirilmesini hedefleyen protokollerin hayata geçirilmesine yönelik güçlü irademizi kararlılıkla muhafaza ediyoruz ve Kafkaslar`da kalıcı ve kapsamlı bir barışın hakim olması için samimiyetle çabalarımızı sürdürüyoruz" şeklindeki ifadeleriyle aslında sürecin devam ettiği gerçeğine ışık tutmuş oluyordu…

Devam edecek…